

nejčastěji uvnitř obcí nebo poblíž sídel (max.: Krkonoše, Růžový důl, 850 m; Šumava, Srní, 860 m).

T: ve všech fyt. o. – M: ve většině fyt. o. [údaje chybějí z 22. Halštr. vrch., 23. Smrč., 30. Jesen.-rak. ploš., 43. Votic. vrch., 44. Mileš. střed., 46. Lab. písk., 49. Frýdl. pah., 54. Ješ. hřb., 57. Podzvič., 70. Mor. kras, 74. Slez. pah., 82. Javorn.] – O: 88. Šum. (Srní), 91. Žďár. vrchy (roztr. v nižších polohách), 92. Jiz. hory, 93. Krk. (Růžový důl u obce Pec pod Sněžkou; Horní Maršov), 99. Mor.-slez. Besk. (Visalaje).

Celkové rozšíření: Téměř celá Evropa s výjimkou nejjižnějších oblastí, Kavkaz a Malá Asie; zavlečena do Severní Ameriky.

2. *Aethusa cynapioides* BIEB. – tetluha vznešená Tab. 75/1

Aethusa cynapioides MARSCHALL BIEBERSTEIN Fl. Taur.-Cauc. 1:227, 1808. – Syn.: *Aethusa cynapium* var. *elatiore* DÖLL Rhein. Fl. 715, 1843. – *Ae. cynapium* subsp. *elata* HOFFM. ex SCHÜBL. et MARTENS Fl. Würtemb. 188, 1843. – *Ae. cynapium* subsp. *cynapioides* (BIEB.) NYMAN Consp. Fl. Eur. 297, 1879. – *Ae. elata* FRIEDLÄNDER ex FISCH. Catal. Hort. Gorenk. 45, 1813, nom. illeg.

Exsikáty: Extra fines: Fl. Exs. Austro-Hung., no 1344. – SCHULTZ Herb. Norm., ser. n., no 2335.

Lodyha 100–150(–230) cm vys., přímá, až v hor. 1/2 větvená, oblá, dutá, světle zelená, ojíněná, v dol. části (0,7–)1,0–2,5 cm v průměru; větvená část lodyhy v uzlinách slabě zprohýbaná, větve zřetelně slabší než hlavní lodyha (lodyha určuje vzpřímený habitus rostliny). Lodyžní listy až 17 cm dl., čepel 3–4× trojčetná, světle zelená; lístečky v obrysu trojúhelníkovité až vejčité, hluboce přenosečné, s 1,5–2,0 mm šir., tupě až ostře špičatými úkrojky, s drobnou světlou špičkou; řapík nejčastěji 1–2 cm dl. Okolíčky obvykle ze 7–11 okolíčků; okolíčky s (3–)8–11(–15) květy na 1–2 mm dl. stopkách; obalíčky z (1–)2–3 svěšených, čárkovitých, za plodu až 6–8 mm dl. listenů. Korunní lístky bílé. Dvounažky na 2–3 mm dl. stopkách; merikarpia (2,8–)3,4–3,8(–4,0) mm dl., za zralosti světle slámově žlutá. VII–IX. Tf. Tox.

2n = 20 (ČR: 8. Čes. kras)

29. *Anethum* L. – kopr *)

Anethum LINNAEUS Sp. Pl. 263, 1753.

Lit.: DHAKRA J.S. (1968): Morphological studies in the order Umbelliflorae – Umbelliferae. II. *Anethum graveolens* Linn. J. Ind. Bot. Soc. 47:13–22. – BOROS A. et SZUJKÓ-LACZA J. (1970): A kapor. *Anethum graveolens* L. Magyar. Kultúrfl. 4/10:1–69. – SZUJKÓ-LACZA J. (1970): Äußere und innere Morphologie von *Anethum graveolens* L. I. Acta Bot. Acad. Sci. Hung. 16:213–240. – SZUJKÓ-LACZA J. (1971): The outer and inner morphological description of *Anethum graveolens* L. 2. [ibid.] 17:189–215. – KOMAROVA R. A. et ŠAŠILOVA L. J. (1988): Geografičeskaja izmennosť morfoložičeskich priznakov ukropa (*Anethum graveolens* L.). Sborn. Nauč. Trudov Prikl. Bot. Genet. Selekc. 118:68–73.

*) Zpracoval P. Tomšovic

Tab. 75: 1 *Aethusa cynapioides*, 1a – báze lodyhy s kořeny. – 2 *A. cynapium*, 2a – list, 2b – květ, 2c – plod, 2d – příčný řez plůdkem. – 3 *A. cynapium* var. *agrestis*.

Ekologie a cenologie: Suťové a lužní lesy, lesní lemy, vlhké křoviny, paseky, okraje cest a silnic, ale i rumišť a pustá místa u lidských sídel; na hlinitých až kamenitých, vlhkých až čerstvě vlhkých, živinami bohatých půdách. Na synantropní stanoviště se šíří pouze v oblastech častějšího výskytu v j. Čechách. Roste nejčastěji ve společenstvech svazů *Alno-Ulmion* a *Tilio-Acerion* a třídy *Galio-Urticetea*.

Rozšíření v ČR: Roztroušeně až vzácně v termofytiku a mezofytiku, v oreofytiku chybí. Těžiště rozšíření je v úvalech j. a stf. Moravy a v některých oblastech stf. a j. Čech (Křivoklátsko, Český kras, Blatensko, Budějovická pánev, stf. Povltaví). V ostatních územích zřídka, často zřejmě na izolovaných nalezištích, i když není vyloučeno, že obraz o rozšíření bude v budoucnu doplněn, neboť v minulosti nebyl druh soustavně odlišován od *Aethusa cynapium*. V některých oblastech zejména s. Čech chybí. Výskyt se soustřeďuje převážně do planárního až suprakolinního stupně (max.: vrch Vladař u Žlutic, ca 650 m).

T: 3. Podkruš. pán. (Červený Hrádek), 4. Loun.-lab. střed. (Ústí nad Labem), 7. Středočes. tab. (Vraný), 8. Čes. kras, 9. Dol. Povlt. (Praha-Jenerálka), 10b. Praž. kotl. (Praha, ostrov Štvanice), 11. Stf. Pol. (les Kersko u obce Velenka), 12. Dol. Pojiz. (Hostín; Trnová), 14a. Bydž. pán. (Libčany). 16. Znoj.-brn. pah. (vzácně), 17. Mikul. pah., 18. Jihomor. úv. (často), 19. B. Karp. step. (hrad Nový Světlov u obce Bojkovice), 20b. Hustop. pah. (Divácký les u obce Hustopeče; Moravany), 21b. Hornomor. úv. – M: 28. Těp. vrchy (vrch Vladař u Žlutic; Město Touškov), 32. Křivokl., 33. Branž. hv. (Podzámčí), 35. Podbrd., 36. Horaž. pah., 37. Šum.-novohr. podh., 38. Bud. pán., 41. Stf. Povlt., 44. Mileš. střed. (Štěpánovská hora u obce Štěpánov), 45. Verneř. střed. (Heřmanice), 46b. Kaň. Labe (Dolní Žleb), 51. Polom. hory (Hradsko), 62. Litomyš. pán. (Sloupnice; Bohuňovice), 64c. Černokost. perm (Kounice), 66. Hornosáz. pah. (Havlíčkův Brod), 67. Českomor. vrch., 68. Mor. podh. Vysoč., 73b. Hanuš. vrch. (Velké Losiny), 76a. Mor. brána vl. (les Žebračka u Přerova), 77. Středomor. Karp. [údaje chybějí z a. Ždán. les], 79. Zlín. vrchy (Šarovy), 84a. Besk. podh. (Čeladná; Frýdek-Místek).

Celkové rozšíření: Střední (na sever nejdále do j. Švédska) a jv. Evropa, snad též jz. Asie. Rozšíření není dokonale známé.

Jednoleté, lysé a ojínené byliny s přímou větvenou lodyhou. Listy vícenásobně peřenosečné do niťovitých úkrojků, řapíkaté nebo na pochvách přisedlé. Okolíčky složené, ploché, bez obalu a obalíčků. Květy oboupohlavné, žluté. Dvounažky elipsoidní, ze hřbetu silně smáčklé; karpofor až k bázi rozdělený; merikarpia s 5 hlavními žebry, 3 hřbetní málo vyniklá a 2 břišní křídlovitě rozšířená, až 0,5 mm šir.; sekreční kanálky po 1 ve valekulách a 2 na komisurální straně. – 3–4 druhy, původní v Asii a v s. Africe. – Entomogam.

1. *Anethum graveolens* L. – kopr vonný

Tab. 76/1

Anethum graveolens LINNAEUS Sp. Pl. 263, 1753. – Syn.: *Ferula graveolens* (L.) SPRENGEL Pl. Umbell. Prodr. 14, 1813. – *Peucedanum graveolens* (L.) BENTH. et J. D. HOOK. Gen. Pl. 1:919, 1867.

Exsikáty: TAUSCH Herb. Fl. Bohem., no 635. – Extra fines: Herb. Fl. Ross., no 2602. – MAGNIER Fl. Selecta Exs., no 1956. – REVERCHON Pl. de Crète 1883, no 50.

Kořen kulový, větvený, u statných rostlin dřevnatější, žlutobílý. Lodyha (30–)60–100(–130) cm vys., větvená, až 8 mm v průměru, jemně rýhovaná a světle proužkovaná. Listy 2–4× peřenosečné s úkrojky posledního řádu niťovitými; čepel přízemních a dol. lodyžních listů v obrysu trojúhelníkovitá, až 12(–15) cm dl., 10(–13) cm šir., řapík 5–7 cm dl., oblý, hladký; čepel stř. a hor. lodyžních listů v obrysu šir. vejčitá, až 20 cm dl. 20 cm šir., přisedlá na ca 2 cm dl. blanitě lemované pochvě. Okolíčky s 15–35(–50) okolíčky, stopky 4–6 cm dl.,

okolíčky 20–30květé. Kališní cípy nezřetelné; korunní lístky úzce eliptické, dovnitř ohnuté; stylopodium bochníčkovité. Merikarpia 3–5 mm dl., 2,0–2,5 mm šir., žlutohnědá až červenohnědá. VII–VIII(–IX). Tf.

Běžně pěstovaná kořeninová rostlina, často zplaňující. Pěstuje se jak v malém na zahrádkách, tak na větších plochách. Užívá se především čerstvá nať (nebo jen přízemní listy) jako přísada do pokrmů, nálevů, apod., též různě konzervovaná nebo mražená. Z plodů se získává silice pro potravinářské účely; obsahuje hlavně monoterpenický karvon. Pochází pravděpodobně ze Středozeří, dnes je pěstován a příležitostně zplaňuje v mírných a subtropických pásech celého světa. V minulosti byl užíván jako léčivka; v kultuře je od starověku, u nás v archeologických nálezích od raného středověku. K pěstování povolen cv. Pražský jemný.

30. *Silaum* MILL. – koromáč *)

Silaum MILLER Gard. Dict. Abr., ed. 4, 1754.

Lit.: FOERSTER E. (1972): Zur Unterscheidung der Grundblätter von *Peucedanum palustre*, *Selinum carvifolia* und *Silaum silaus*. Gött. Florist. Rundbr. 6:73–74.

Vytrvalé lysé byliny s vřetenovitým kořenem. Lodyhy přímé, plné, téměř oblé, slabě rýhované. Listy dl. řapíkaté, 2–4× zpeřené s úkrojky na okrajích slabě pilovitými a zakončenými načervenalou špičkou. Okolíčky dl. stopkaté, za květu ± vypouklé, z 5–10 okolíčků; obal většinou chybí, obalíčky vytvořeny. Kališ nezřetelný; koruna žlutozelená nebo načervenalá. Dvounažky podlouhle vejcovité; merikarpia s 5 nápadně kýlovitě vyniklými žebry, sekreční kanálky za zralosti chybějí. – Jediný druh v Evropě a z. Asii, někdy v Evropě členěn do 3 variet. – Protandr. Entomogam.

1. *Silaum silaus* (L.) SCH. et THELL. – koromáč olešník

Tab. 77/1

Silaum silaus (LINNAEUS) SCHINZ et THELLUNG Vierteljahrschr. Naturforsch. Ges. Zürich 60, 359, 1915. – Syn.: *Peucedanum silaus* L. Sp. Pl. 246, 1753. – *Silaus pratensis* (CRANTZ) BESSER in SCHULT Syst. 5, 36, 1820.

Exsikáty: Fl. Exs. Reipubl. Bohem. Slov., no 1085. – Pl. Čechoslov. Exs., no 185. – Extra fines: Fl. Rom. Exs., no 1300, 1535. – Fl. Siles. Exs., no 632.

Kořen vícehlavý, vřetenovitý. Lodyha přímá, (30–)50–80(–100) cm vys., plná, v dol. části téměř

oblá, slabě rýhovaná, v hor. části hranatá, větvená a téměř bezlistá. Listy přízemní dl. řapíkaté, krátce a úzce pochvaté, čepel v obrysu trojúhelníkovitá, 2–4× zpeřená, 20–30 cm dl., lístky krátce řapíkaté, čárkovitě kopinaté, na rubu vyniklé žilnaté, na okrajích slabě pilovité, 2–3 mm šir., (10–)12–20 mm dl., zakončené načervenalou špičkou; hor. lodyžní listy menší a méně členěné nebo redukované na pochvovité listeny. Okolíčky bez obalu nebo s 1–3 krátkými, čárkovitými listeny; okolíčků 5–10 na nestejně dlouhých, hranatých a slabě drsných

*) Zpracoval B. Křísá

Tab. 76: 1 *Anethum graveolens*, 1a – list, 1b – plod, 1c – příčný řez plůdkem. – 2 *Foeniculum vulgare*, 2a – list, 2b – plod, 2c – plůdek, 2d – příčný řez plůdkem.

